

Papp Endre

Egy elmaradt látogatás utóhangja

Ágh István halálára

Drámai nap volt 2025. október 19-dike.

Ablonczy László nyolcvanadik születésnapját ünnepeltük egy jóhangulatú ebéd keretei között. Illusztris társaság hívott össze Laci egy budai étterembe: színészlegendák, Kubik Anna, Blaskó Péter, Rubold Ödön, könyveinek kiadója, Pécsi Györgyi, kedvelt folyóiratának képviselőjében szerénységem, az immár akadémia nagydoktor fiú, Balázs, és az a bizonyos nélkülözhetetlen háttér, a kedvességben felülmúlhatatlan feleség, Magda. Ahogyan ritka pillanatokban szokott, emelkedettség és oldottság egyszerre volt jelen az asztalnál. Györgyi köszönt el először. Pár perc múlva telefonált: Ágh István meghalt. Délután ötre mentünk volna hozzá látogatóba Léka Géza szerkesztőtársammal. Nem volt immár hová igyekezni...

Nem szeretem, ha felhívsz, mondtam egykoron Lacinak. Ő értesített Görömbei András és Csoóri Sándor haláláról. Az első esetben úgy szíven ütött a hír, hogy sürgősen le kellett ülnöm. Tudtam, persze, hogy nagyon beteg András, de nem gondoltam volna, hogy ilyen hirtelen... Sanyi esetében a meglepetés volt az erősebb érzés, hogy hír jött felőle. Évek óta nem láttam, közelébe sem engedtek. Évekkel később Ágh István volt az a telefonáló, aki felhívott a Hernád utcában, hogy ne várjuk az unokaöccsét, szerkesztőtársunkat, Nagy Andrást, mert súlyos állapotban kórházba szállították. S most megint egy telefon... Hat nappal korábban beszéltem Pistával. Hallhatóan rosszul volt, kapkodta a levegőt, de vár bennünket, mondta. Budafoki út 13. – egyszer voltam ott életemben, és sohasem fogok menni többé.

Amikor én első napomat töltöttem a *Hitel* folyóirat szerkesztőségében egy júliusi kedden, emlékeim szerint mindenki megjelent a szerkesztőség tagjai közül. Rátkay Ildikó háziasszonyként sürgölődött. Érkezett Debrecenből Görömbei András – aki fázott még a hajnali hűvöstől, s melegítő pálinka után érdeklődött –, majd sorba a többiek: Nagy Gáspár, Döbrentei Kornél, Tőkéczi László, s jókedvűen betoppant Csoóri Sándor is. Ágh Pista – ahogyan a számomra kiderült, jó szokása szerint – Lázár Ervinnel jött. Párban láttam őket először is,

PAPP ENDRE (1967) kritikus, a *Hitel* főszerkesztője.

talán egy Hitel-ankéton – úgy emlékszem a Világszövetség épületében, ahol meghúzódtam a közönség soraiban, vagy lehet, hogy a legelső közellét nem is ott volt, hanem a várban, egy buszmegállóban. Már sötét volt, vártuk a 16-os buszt. Pista és Ervin ott beszélgetett kedélyesen és láthatóan elégedetten. Vélttem, valami-féle vendéglátásból jöhettek. Akkor ők még nem sejtették, amit én már tudtam, hogy hamarosan a kollégájuk leszek, s talán egy kicsivel több is, s azt sem, hogy azt a barna fiatalasszonyt mellettem a nagy meseíró egyszer majd kislányomnak fogja nevezni, s az összes könyvét elsősorban neki dedikálja egy emlékezetes délutánon, amikor felszólítására megittam egy üveg jégbotot a lakásán, a Lónyay utcában.

Már csak Döbrentei Kornél él közülük – mindenféle emberszomorító „schwáb-richardizmus” ékes cáfolataként. Mindegyikük halálát megszenvedtem, mind-egyikük távoztával valami jóvátehetetlen történt.

„Tulajdonképpen nekünk 1989-ig nem volt történelmünk, csak elviseltünk valamit, amibe minket beosztottak. 1990 után se nagy változott, de azért mondjuk azt, hogy mégse az” – így summázta a hatvanéves Ágh István addigi – mondjuk így – „állampolgári” sorsát egy Domokos Mátyással való beszélgetésben. Akkor azt látta, hogy az egész élete örök bizonytalanságban telt, s ezt a benyomását az egész létezésre kiterjesztette. S milyen frappáns volna ideidézni – ha már bizonytalanság – monográfusa, Márkus Béla mondatát, amely talán úgy szólt, hogy Ágh Istvánnak bár két születési időpontját is számon tartják, de gyerekkora nem volt. Leírom ugyan, de mi van, ha rosszul emlékszem, a könyvet ugyanis, hiába csúszom-mászom a padlón még a földszinti polcokat is kipakolva, nem találok, szétvet a düh. S ha tévedek, Márkus Béla nem kegyelmez... De visszakanyarodva: a saját sorshoz való jog elvitathatatlan igény – s kellékeihez, az önrendelkezéshez és a személyes szabadsághoz is ragaszkodunk mindahányan –, a kiszolgáltatottság és hányódás viszont valóban sárként ragad hozzánk azóta is. Helyettünk is mondta, amit mondott.

Bár igazságtalan lehet valakit csak az öregkora alapján megítélni, én nem tehetek másként, hiszen 61 éves korában ismertem meg Ágh Istvánt, s úgy láttam mindig, hogy szép, teljes az élete. Nyugodt, csendes, szemlélődő, már-már sztoikus volt ez a mindazonáltal büszke ember, aki bölcs önuralommal és mértéktartással viszonyult a világ dolgaihoz. Jóllehet, hallottam, hogy „boldogult úrfikorában” több volt – óvatosan igyekszem fogalmazni – a kinyilvánított érzelem, a keresetlen őszinteség viselkedésében. Egyszer váratlanul odafordult Görömbei Andrásához, „ugye, te nem szeretted engem régen?”, kérdezte néhai szabadosságára célozva. A meglepett irodalomtörténész, Nagy László monográfusa természetesen tiltakozott, holott a konszolidált szocializmus hátsó fertályának, a nyomokban még kávéházi múltat hordozó műintézmények, a presszók és kocsimák levegőjét otthonosan magába szívó kádári éra művészvilágának viselt dolgairól nyilván tudott egyet s mást. Néha az volt az érzésem, hogy Pista az idő változtával, megnyugodva és tapasztalatai által felvértezve szinte csak megfigyelőként vesz részt az eseményekben. Egyszer előfordult egy esztergomi

Hitel bemutatkozásán, hogy bár kint ült a pódiumon – nekem jutott a feladat, hogy méltassam munkásságát, s versei is elhangzottak –, végig meg sem szólalt. Határozottan azt láttam rajta, hogy ezt egyáltalán nem bánta.

Volt a *Hitel* Hegedűs Gyula utcai szerkesztőségében egy rosszul exponált, komponálatlan fekete-fehér kép a falon menekülő emberekről, az 1956-os Kosuth téri sortűz egyik jelenete. Pista csodálni való tárgyilagosságról tudott róla beszélni. Élete meghatározó élménye volt, a szerencsének köszönheti, hogy túlélte, egy halott feküdt rajta, a lábában hordozta a töltényt örök mementóként. Micsoda 20. századi magyar groteszk, hogy sebesülten a kórházi szülészeten rejtegették, Nagy Istvánné néven! Két éve az Eötvös-kollégiumban, 85. születésnapját ünnepeelve „szemérmes túlélőnek” neveztem, akinek a manírok nélküli túlélés személyes kötelezettséggé vált: ne hagyja veszni az áldozatok emlékét, valahogyan helyettük is szakítson ki egy részt számukra a lét minduntalan fel-felőlő szövetéből. A hiányukkal legyenek jelen.

Mi, az utánuk következő nemzedékek képviselői beszéltük egymás közt, hogy Ágh István valahogyan mindenkit ismert a közelmúlt kulturális alakjai közül. Magától értetődően túlzás ez a megállapítás, viszont ha elkezdem sorolni, csak úgy találokra, a neveket, akikhez közelebbi kapcsolat fűzte – Kormos István, Juhász Ferenc, Füst Milán, Sinka István, Veres Péter, Tatay Sándor, Latinovits Zoltán, Zelk Zoltán, Pilinszky János, Ladányi Mihály, Fodor András, társai a Hetek elnevezésű költői társaságban: Buda Ferenc, Bella István, Kalász László, Sefőző Simon, Ratkó József, Raffai Sarolta; Tandori Dezső, Orbán Ottó, a csersegtomaji születésű novellista, Szabó István; a színész Kézdy György; a barát Huszárik Zoltán és Kondor Béla, Schéner Mihály, Vujcsics Tihamér, Erdély Miklós, a kilencek Utassy Józseftől, Kiss Benedektől Oláh Jánosig, Marsall László, Szentjóbgy Tamás, Kamondy László, Császár István, Csukás István, Csurka István, Szakonyi Károly; ott volt Sarkadi Imre tragikus halálánál, s rövid időre Antall József miniszterelnökkel rokonságba, Konrád Györggyel valamilyen sógorságba keveredett stb. – mégiscsak megilletődik a jámbor halandó. S ha felidézzük Illyés Gyula történetét Petőfi kézfogásáról, amelyet ő gyerekként átvehetett egy agg kézbesítőtől, mi is, akik ismertük Pistát, hihattuk, hogy minden parolával kaptunk egy érintést a személyes tapasztalataink híján csak olvasmányokból és anekdotákból ismert vonzó hagyományból. Olykor komor, olykor szánsalmas kulisszák között, mégis volt egykoron szellemi és irodalmi élet? A mából nézve hihetetlen! Most az „üzemi zaj” duruzsol a fülünkbe.

S ha mindezen nem feltétlenül akarva, de az érzelmi megindultság kényszerét követve túllépünk, a transzcendens értelem lehetőségének irányába pisloghatunk, s ámuldozva kellene megértenünk, hogyan lehetséges, hogy egy testvérpár mindkét tagja ekkora költővé válhatott. Az egyik meg sem érthette az öregséget, míg a másik patriarchális kornak örvendhetett. Irodalmi családok akadnak, magától értetődően a Kisfaludyakról, Sándorról és Károlyról sem lehet megfeledkezni, még Tamási Áron és Gáspár vagy – no, jó... – Móricz Zsigmond és Miklós is szóba jöhet végső soron akár, mégis csodaszámba menő tünemény

ez a magyar égbolton. A szülőhely Iszkáz. Az iz, a lehetséges szótó az ómagyarban lelket jelent – a sorsfejtő ezotéria rögzös mezejére azonban nem merészkednék. Tűnődjünk el inkább azon, javasolom, hogy a remélem egyszer klasszikussá váló, már akkor is Kossuth-díjas poéta lapunknál képszerűsítőként dolgozott. (Ahogy a bátyja az *ÉS*-nél...) S ez nem jelentett semmiféle rangvesztést, egyszerűen erre volt szükség, s az ő ismerettségi köre a képzőművészek között is tágas volt. Egy adalék a respektusához: folyóiratunk 2016. februári számában megkérdeztük szerzőinket, mely magyar irodalmi műveket értékeli a legtöbbször a századforduló óta, a prózairók „versenyét” Szilágyi István nyerte, a lírában Ágh István „diadalmaskodott”.

„Jól vagyok, egészségileg, családilag, barátilag, munkahelyileg”, jelentette ki 1998-ban. Jó ezt konstatálni, nekem is így tűnt a későbbiekben. „Közérzetileg nem vagyok jól”, tette hozzá rögtön. Nem szeretnék tolakodni, mégis hozzáfűzöm: én, most, nagyon nem, Pista! (Ódon retorikai fogás, elfogadom, a halott megszólítása...) Jöhet idő, hogy ez a keserűség elmúlik? Hacsak mi hamarabb el nem múlunk... No, igen, ez a panasz kultúra, ez a miénk...

Utolsó éveire nézve az a képzetem, hogy uralta az életének azt a részét, amelyet uralhatott. Átgondoltnak, tervszerűnek látszott, ahogy pontról pontra felméri a múltját, gyönyörű versekben gyászolja meg elvesztett feleségét, Széles Juditot, és végül nyugodtan néz szembe a véggel, a semmivel, az öröklét esélyét fel nem adva. Megszólaltatta a drámát, majd megszelídítette, a tragédiát mélyen átérezte, s aztán elégiába fojtotta, máskor meghagyta a maga kínzó nyersességében. Az utolsó, *Hitel*ben megjelent verscsokrának darabja az *Innen az Omegán*. Ez az utolsó versszaka:

ezüstgyapjas felhőnyájak
legelik a mennyeket,
nézem, mint egy földi pásztor,
égi tükörképemet.

Igen, ez egy dalrészlet. *Szabad-e énekelni* – ez volt első kötetének a címe. Szabad, üzeni, a végsőkig!

Mesélt egyszer Berda Józsefről, akiről a szakmabelieken és az újpestieken kívül szinte már aligha tud valaki. Kismester volt a maga bohémságában – Ilyés Gyula írt róla valami olyasmit, hogy őt csak egy nagy nemzeti irodalom engedheti meg magának. Amikor az írószövetségben megjelent a fiatal költő csak távolról merete tisztelni. Tekintélye volt, mondta Pista jelentőségteljesen, nem lehetett csak úgy odamenni. Berda egyébként, ha tehetette, az újpesti piacon lebzsel éhenkórász ingatag egzisztenciaként. Ezt a jelentéktelennek látszó momentumot azért hozom szóba, hogy érzékeltessenek valamit abból a néha kétségbeejtő érzésből, hogy egy méltatlan utókor tehetetlen szereplője vagyok csupán, aki sóvárogva néz a múltba, hogy létezett ezen a tájon egy a maitól eltérő szellem és morál, a kultúrának, egyáltalán a létnek e hazában volt egy másfajta magaslata. Oda tartozott szeretett halottunk is.

Immár övé a bizonyosság – a bizonytalanságot itt hagyta nekünk.